

განკითხვის დღის აღკვეთა

გაგონისუღეგანი ქართულ ხელოვნებაში

ნათელა აღმაშენელი

ქრისტიანული რელიგიის საფუძველს შეადგენს იმპერეზიური ცხოვრების რწმენა, რომელთანაც დაკავშირებულია წარმოდგენები ქრისტეს მეორედ მოსვლასა და განკითხვის დღე-

ქოსტბანი. აღ. ფასადის
სარკმელის გაფორმება

ზე — ადამიანთა უკანასკნელ, სამართლიან საშინელ სამსჯავროზე. ქრისტიანული მსოფლმხედველობის ეს ძირითადი იდეები ასახულია საღვთო წერილის წიგნებში. უკვე აღჩინდელი ხანიდან მათ დიდი ადგილი დაიკავეს ეკლესიის მამათა, მღვდელმთავართა ნაშრომებში, რომლებიც შეიცავეს ამ წარმოდგენათა კომენტარებს. ასე მაგალითად, იოანე ოქროპირის, ყრილე ალექსანდრიელის და სხვათა ნაწერებში ლაპარაკია ღვთიურ სამსჯავროზე, ციურ სამეფოზე, მართალთა გამარჯვებასა და ცოდვილთა დასჯაზე. მოკემულია სამსჯავროს ცალკეული მომენტების აღწერა.

მაგრამ აღრექრისტიანულ ხელოვნებაში განკითხვის დღის სურათთა უშუალო ასახვა არ პოვე. აღნიშნული პერიოდის სახვით ხელოვნების საერთო ხასიათის შესატყვისად ამ თემის ხორც შესხმას სიმბოლური და ალეგორიული ხასიათი ქონდა. მას გადმოსცემს კომპოზიციები „კრავების და თხების განყოფა“ (111 ს-ის სარკოფაგის სახურავის რელიეფები მეტროპოლიტენ მუზეუმიდან, ფუნდის ბიზილოკის აფსიდის მოზაიკა — 400-402 წწ. სანტ ამოლინარი ნუოვის მოზაიკა რავენაში VI ს.) და საბარების იგავი გონიერ და ეგენერ ქალწულეებზე (როსანოს კო-

დექსი VI ს.), რომლებიც სიმბოლურად განსახიერებენ კეთილის გამოყოფას ბოროტისაგან. გვხვდება აგრეთვე ესქატოლოგიური მხიშვნელობის ცალკეული მოტივები. როგორცაა იქტიმასია (საყდარი განმზადებელი) – სიმბოლო მოსამართლისა. რომელიც მოვა: აგრეთვე სამსჯავროს მაუწყებელი შენაღარე ანგელოზები და სხვა. ესქატოლოგიურ იდეას გამოხატავს ეკლესიების საკურთხეველის აფსიდებში წარმოდგენილი ჭერის გამოსახულებანი და თეოფანიის ლეთის გამოცხადების განზოგადებული ჩასიათის რეპრეზენტაციული კომპოზიციები. რომლებიც უფლოს დიდებას ასახავს

თვით განკითხვის დღის. მისი შედეგებისა და ცალკეული დეტალების გადმოცემისადმი ინტერესი შემდგომ ეპოქაში გამომჟღავნდა. დაწყებულ VII-X სს-დან. როდესაც ხდება გადასვლა თემის სიმბოლური გადმოცემიდან მის ნარატიულ დამუშავებაზე. გამომდინარე სხვადასხვა ტექსტიბიდან. ძირითად წყაროდ განკითხვის დღის გამოსახულებისათვის მიიჩნევენ ლიტერატურულ ნაწარმოებს. რომელსაც IV ს-ის ავტორს ეფრემ ასურს მიაწერენ. მკვლევართა შეხედულებით. ფორმირება განკითხვის დღის კომპოზიციისა. რომელიც სხვადასხვა მოტივებს აერთიანებს. ემთხვევა პერიოდს VIII ს-დან X ს-მდე. თუმცა ყველაზე აღჩინდელი ჩვენამდე მოღწეული მაგალითები აღმოსავლეთქრისტიანულ ხელოვნებაში IX-XI ს-ის დასაწყისს მიეკუთვნება. როგორც ბიზანტიური სპილოს ძვლის ფირფიტის (ვიქტორია და ალბერტის მუზეუმი ლონდონში) გამოსახულების მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ. ამ სცენის ძირითადი შემადგენელი მოტივების გაერთიანება უკვე X ს-ის მეორე ნახევარში განხორციელდა.

განკითხვის დღის სცენის ყველაზე ადრეული გამოსახულება ქართულ ხელოვნებაში. საქართველოს ისტორიულ რეგიონში. მთიან რაქაში მდებარე ქოისუბნის ეკლესიის რელიეფურ დეკორაშია მოცემული. ფიგურული რელი-

ქოისუბანში აღმოსავლეთქრისტიანული
ტიმასია და შენაღარე ანგელოზი

ეფები. რომლებიც X ს-ის პირველი ნახევრით თარიღდება. აღმოსავლეთის ფასადზე. სარკმლის ირგვლივაა განლაგებული. სარკმლის ლიობის ზემოთ ნახევარწრიული ფორმის ქვაზე წარმოდგენილია თვით სასამართლო: ცენტრში საყდარზე მჭდომი მატხოვარი მაკურთხებელი მარჯვენით და გრაგნილით მეორე ხელში. ხოლო მის გვერდით მდგომარე მოციქულები პეტრე. რომელსაც გასაღები და გრაგნილი უჭირავს. და პავლე წიგნით ხელში. რელიეფის შინაარსი. ასომთავრული წარწერით. განსაზღვრულია როგორც განკითხვა

ქვემოთ. სარკმლის ორივე მხარეს მოთავსებულ ფილებზე განკითხვის ცალკეული ეპიზოდებია გამოსახული მარცხენა რელიეფზე ვხედავთ ფეხზე მდგომ ანგელოზს. რომელიც საყვირზე უკრავს, რათა მიცვალებულნი აღდგნენ განკითხვის დღისათვის. საყვირის ხმა უფლოს გამოცხადებასაც მოასწავებს. ჩვეულებრივ ორ შენაღარე ანგელოზს გამოსახავენ ხოლმე. ზოგჯერ კი ოთხს. სამყაროს ოთხი მხარის შესაბამისად. ქოისუბანში მხოლოდ ერთი ანგელოზია. რომლის გვერდით წარ

ქრისტეანთა აღმ. ფაშაღის ეკლესია
სულეების აწონა

მოდგენილია კტიტორი ეკლესიის მოდელით. ასომთავრული წარწერა გადმოგვცემს მის სახელს — „წმიდაი ეკლესიაო. შეიწყალე გაბრიელ მამასახლისი“. ამრიგად, ეკლესიის მაშენებელი, კტიტორი შეწყალებას ითხოვს მოძვეალი განკითხვის დღის დროს დამისი ჩართვა ამ სკენის შემადგენლობაში სავსებით ლოგიკურია. ტერმინი მამასახლისი საქართველოში სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარებოდა და აღნიშნავდა როგორც საერო ხელისუფლების წარმომადგენელს, ისე სასულიეროსი. კერძოდ მონასტრის წინამძღვარს. ამ შემთხვევაში საშოსის სახე და შარავანდის არსებობა კტიტორის სასულიერო წოდებაზე უნდა მიუთითებდეს.

თვით ადამიანთა განსჯის მომენტს ქრისტეანში გადმოსცემს მიცვალებულთა სულეების აწონის ეპიზოდი. რომელიც მარჯვენა ფილაზეა გამოკვეთილი: აქ გამოსახულია ფეხზე მდგომი ანგელოზი სასწორით ხელში. ხოლო მის გვერდით ორ ჩიგად პატარა ზომის შიშველი ფიგურებიც მოკემული. ზედა სამი შარავანდიანი ფიგურა ალბათ მართალთა სულეებს აღნიშნავს, ხოლო ქვედა უშარავანდო ფიგურები ცოდვილთა სულეებს.

ამრიგად, ქრისტეანის რელიეფებში განკითხვის დღის შემოკლებული რედაქცია მოკემული თვით ტრიბუნა-

ლი. რომელიც ჩამოყალიბებულია ანტიკის მიხედვით მაკნოვართან უკნადად შეიცავს ლეთისშობლისა და იოანე ნათლისმცემლის ფიგურებს ვედრების პოზაში. როგორც ადამიანთა ქომაგებს. აგრეთვე თორმეტი მოციქულისა და ანგელოზთა დასების გამოსახულებებს. აქ შემოსახლებულია მხოლოდ და მხოლოდ პირველმოციქულებით — პეტრეო და პავლეთი. ამ მოციქულების არჩევა, როგორც ჩანს, განაპირობა მოციქულ პეტრეს. სამოთხის გასაღების პფლობელის როლმა, რომელიც ადამიანებს უკვალავს გზას ხსნისათჳს და მა-

ქრისტეანთა აღმ. ფაშაღის ეკლესია
წმ. იოანე

ათლებს საშუღამო სასუფეველისაეცნ მიუძღვის.

განკითხვის დღის შრავალრიკხოვან მოტივთაგან ქრისტეანის რელიეფებზე მხოლოდ ორია გამოსახული: მენაღარე ანგელოზი, რომლის საყვირის ხმაზე მიცვალებულნი აღდგებიან, და ამ აზრითან უშუალოდ დაკავშირებულ სულეების აწონის ეპიზოდი. ესე იგი ოს-

უაღრესესი სიყვარული მომხატვრის
შეარჩია: მიკვალბულთა მკედრეთით
აღდგომა და მათი გასამართლება

შენაღარე ანგელოზთა გამოსახულ-
ებმა უკვირად რეკრესტიანული ჩანიდან
მოყოლებული ფართო გავრცელება
მოიპოვეს და შემდგომშია, ეწიარად
კვებდებიან შუა საუკუნეების ბელოვნე-
ბაში რაც, შეეხება ანგელოზის მიერ
სულების აწონის სიკენას. მისი ყველა-
ზე აღრეული. ჩვენამდე მოღწეული
მაგალითები ქრისტიანულ ბელოვნება-
ში შემონახულია კასტორიის წმ სტე-
ფანეს (საბერძნეთი) და იილანლი კი-
ლისეს (კაპადოცია) ეკლესიების ფრეს-
კებში (ორივე მონატრულობა დათარი-
ღებულია IX ან X სს-ით) ამრიგად,
ქოისუბნის რელიეფი ამ სიკენის ერთ-
ერთი აღრეული მაგალითია

ქოისუბნის რელიეფის გამოსახულე-
ბა ეკონოგრაფიის მიხედვით გარკვეულ
სიახლოვეს ამეღავენებს კასტორიის
ფრესკასთან ორივე შემთხვევაში თვით
მოქმედება ერთი არ არის გადმოკეშული
არამედ მხოლოდ მითითებაა მასზე; სას-
წორის ჰიზები კარგილია ჩვეულებრივ
მათზე დევს გრაგნილეთი. რომლებზე-
დაც ადამიანთა კეთილი და ბოროტი
საქმეებია დაწერილი ბოლო გვერდზე
მდგომი ეშმაკი ცდლობს. თავისკვებ გა-
დასწოოს სასწორის თანსი კასტორიაში
აწონის სიკენის გვერდით გამოსახუ-
ლია მართალი, რომელსაც ისევე. რო-
გორც ქოისუბნის კტიტორს შარავანდი
აღგას

ქოისუბნის ეკლესიის აღმოსავლეთ
სარკმლის გარშემო მოთავსებული და-
ბარჩენი სიუჟეტური რელიეფებიც, რო-
გორც ჩანს გააზრებული იყო გარკვე-
ულ კონტექსტში განკითხვის დღის
ხემასთან საბელდობრ, ამ სიკენის ქვე-
პრო. სარკმლის ორივე მხარეს წარმო-
დგენილი ებნოსანი მეომარი წმინდა-
ნები: წმ გიორგი, რომელიც მეფე დი-
ოკლეთიანეს გმირავს. და წმ თევდო-
რე, რომელიც გველუშაშს ამარცხებს
გადმოსცემენ რა კეთილის ბოროტზე
კამარკვების განზოგადებულ იდეას.
რატომ შინაარსობრივად ეხმაურებიან
შაზომდგენას უცხასკენელი სამართლი

ქოისუბნის რელიეფი
წ: ანგელოზი

ანი სამსჯავროს შესახებ

ოსტატმა საერთო კომპოზიციაში ჩა-
ოთო აგრეთვე ძველი აღთქმის ორა-
სიკენა დანიელ წინასწარმეტყველ-
ლობების ხარობა და წინასწარმეტყვე-
ლობას ისტორია (დანიელის ჩანთქმა
ეშმაკის მიერ და მისი ნაიიდან გამოს-
კლ: ე ა განთავისუფლება) ერთ ფი-
ლაზე გამოკვეთილი რელიეფები სარ-
კმლის ქვედა ნაწილში იყო მოთავსე-
ბული. (ამეამად ეს ფილა დაკარგულია.
მაგრამ იგი ადგილზე ნახა და აღწერა
გიორგი ბოკორიძემ 1929 წელს რაჭაში
ექსპედიციის დროს). ძველი აღთქმის
ეს სიკენები ქრისტიანული თეოლოგი-
ის მიხედვით წარმოადგენენ სამბოლერ
მითოებას მკედრეთით აღდგომაზე და
ამრიგად განასახიერებენ ადამიანის სუ-
ლის ხსნის იდეას. რაც მათ განკითხვის
დღის იდეურ ჩანაფიქრთან აკავშირებს.

ამრიგად, ქოისუბნის რელიეფებში,
რომლებიც X ს-ის პირველ ნახევარს
მიეკუთვნება, განითხვის დღის შემოკ-

ლებული ვარიანტია მოცემული: ოსტატმა ამ ურცელი, შრავალი ეპიზოდისა და მოტივის შემცველი სცენიდან მხოლოდ კალკულური მოტივები შეარჩია. ეს შეიძლება ავხსნათ იმით, რომ ამ დროისათვის სცენის გაერკობილი აკონოგრაფიული ტიპი ჯერ კიდევ არ იყო საბოლოო სახით ჩამოყალიბებული. თუმცა უნდა აღნიშნოს, რომ განკითხვის დღის კომპოზიციის შემადგენლობაში შემავალ სხვადასხვა ეპიზოდებსა და მოტივებს შუა საუკუნეების იკლოვნებაში კალკულური გამოხატავდნენ ხოლმე სხვადასხვა კომბინაციაში ქოისუბანში, როგორც აღვნიშნეთ. ოსტატმა განკითხვის დღის მოტივები აველი აღიქმის სცენებს. წმ. მეომრებისა და კტიტორის გამოსახულებებს დაუკავშირა.

ქოისუბანის რელიეფების სტილისტიკური ნიშნები ქართული სკულპტურის განვითარების ე. წ. „წინაპლასტიკური“ სტადიის მხატვრულ მიდგომას ასახავს მათ ხასიათს განსაზღვრავს გამოსახულების სიბრტყობრივი გადაწყვეტა. რასაც არ არღვევს რელიეფის სომადლის უმნიშვნელო მონაკვლევობა ოსტატის

სათვის ჯერ კიდევ უცხოა სიერკობრივი კატეგორიები. რის შედეგსაც წინაშე მოადგენს ფიგურათა პირობითი დაყენება. თავისა და სხეულის ფრონტალური ასპექტის შეთავსება პროფილში ნაჩვენებ ფეხებთან. სამ მეოთხედში წარმოდგენილი არიან მხოლოდ მიცვალებულთა სულების აღმნიშვნელი პატარა ფიგურები. მაგრამ ეს, როგორც ჩანს, ოსტატის მიერ მინიატურული ან ფრესკული მხატვრობის რომელიღაც ნიმუშის გამოყენებით აიხსნება. საიდანაც მან ეს ფიგურები გადმოიღო. მაგრამ ვერ შესძლო სწორად გადმოეცა მათი რთული პოზები (სამშეოოხედში წარმოდგენილი ტორსთან პირობითად მიღებული ფრონტალური თავი)

ქოისუბანის რელიეფები სიახლოვეს ამელაენებენ IX-X სს-ბის ქართული სკულპტურის ნაწარმოებებთან. რომლებთანაც მათ აკავშირებს ბლოკისებური ფიგურების სტატიკურობა. მათი გეომეტრიზებული აბრისი და დამძიკებული პროპორციები. სამოსის სწორხაზოვანი ნაოკების აღმნიშვნელი სქემატური ნახატი. ისინი შეიძლება მოვითავსოთ რაჭის სპიერის ეკლესიის კან

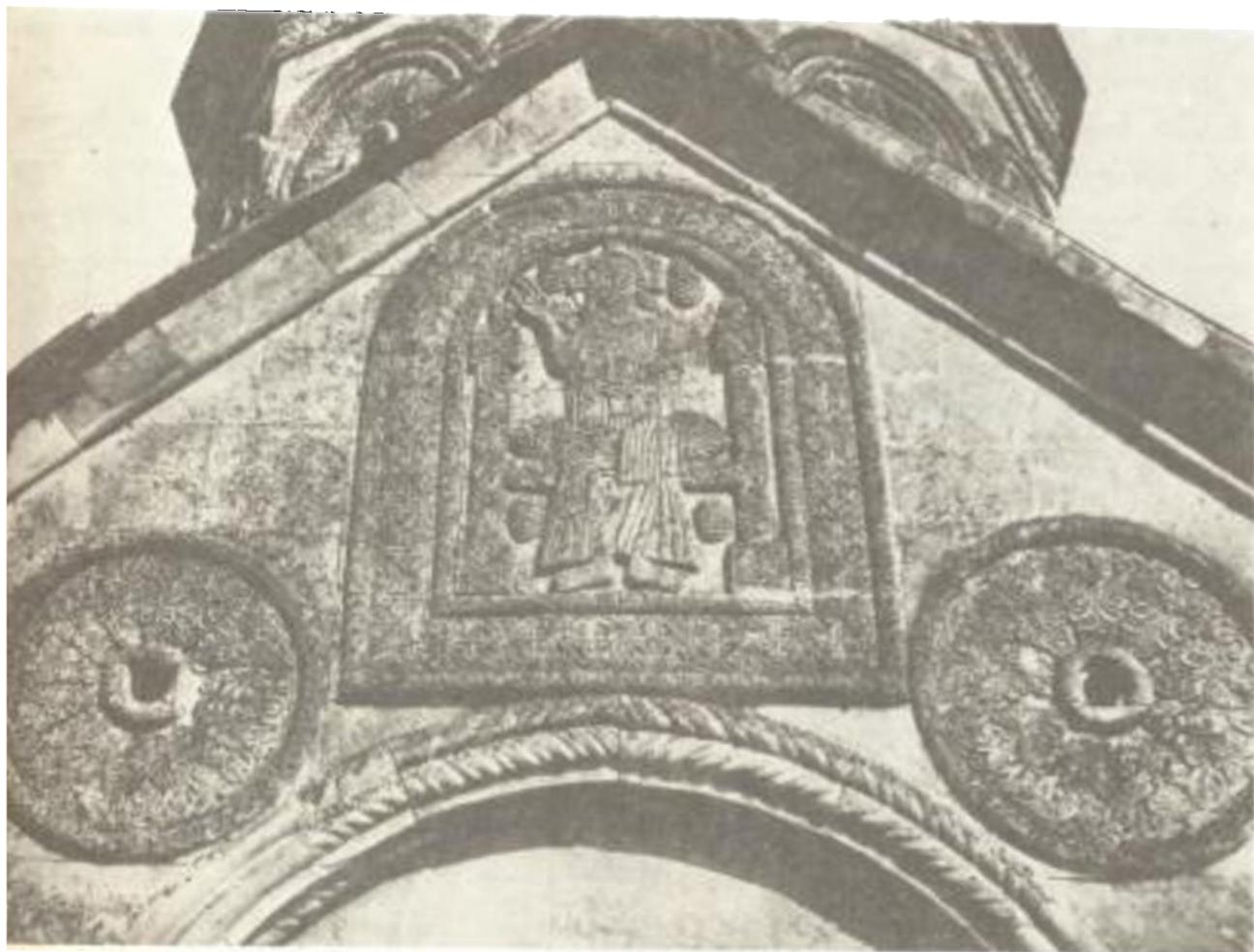
კლის IX-X სს-ბის მიჯნის რელიეფებია და X ს-ის მეორე ნახევრის კვაისა-
 წარისა და ნადარბაზევის ეკლესიების
 რელიეფებს შორის (ეს უკანასკნელი
 ეკლესიები მდებარეობენ კუდაროს რა-
 იონში, რომელიც ისტორიულად რაქას-
 თან იყო დაკავშირებული) ამრიგად,
 ქოისუბნის რელიეფების შესრულების
 ხანა შეიძლება განისაზღვროს X ს-ის
 პირველი ნახევრით ან მისი შუა წლე-
 ბით

შუა საუკუნეების ქართულ სკულ-
 პტურაში ესქატოლოგიურმა წარმოდ-
 გენებმა ამკვეყნიური სამყაროს დასას-
 რულის შესახებ ასახვა პოვეს აგრეთვე
 ქრისტეს მეორედ მოსვლის კომპოზი-
 ის სახით, რომელიც XI ს-ის დასაწყ-
 სის ნიკორწმინდის ტაძრის სამხრეთ
 ფასადის ფრონტონშია გამოქანდაკებუ-
 ლი. დიდების ორეოლით გარემოცულ
 ქრისტეს ორი ანგელოზი მიაფრენს, ხო-
 ლო კიდევ ორი, ასევე ფრენის პოზაში
 წარმოდგენილი. ანგელოზი საყვირის
 ხმებით კვეყნიერებას უფლის მოვლე-
 ნას აუწყებს. ქრისტეს მეორედ მოსვ-
 ლის შინაარსს გადმოსცემს აგრეთვე ამა-
 ვე სამხრეთის ფასადის პორტალის ტიმ-

პანზე მოთავსებული ჯვრის ამალღების
 სიმბოლური კომპოზიცია, მაშინ როდეს
 საც დასაეღეთს ფასადის ფრონტონში
 საყდარზე მქდომი ქრისტე-მოსამარ-
 თლეა წარმოდგენილი. ამრიგად, ნიკო-
 რწმინდის ტაძრის ფასადების შემამკო-
 ბელი ყველა ეს კომპოზიცია შინ-არ-
 სობრივად ერთმანეთს უკავშირდება.

აღნიშნული ესქატოლოგიური მოტი-
 ვების ანალოგიური გაერთიანების მა-
 გალითად აღმოსაეღეთქრისტიანულ ბე-
 ლოვნებაში შეიძლება მითითებულ იქ-
 ნას გიულუ დერეს (ეკლესია № 4) X ს-
 ის მხატვრობა კაპადოკიაში. ეკლესიის
 კამარაზე ერთმანეთის გვერდით მო-
 თავსებულია მეორედ მოსვლის ქრის-
 ტეს გამოსახულება და ჯვრის ამალ-
 ლება, ხოლო აღმოსაეღეთის კედლის
 ტიმპანზე — საყდარზე მქდომი ქრის-
 ტე-მოსამართლე. მაგრამ ნიკორწმინ-
 დისაგან განსხვავებით, გიულუ დერეს
 მობატულობაში მისი გამოსახულება
 ვედრების კომპოზიციის შემადგენელი
 ნაწილია. უნდა აღინიშნოს, რომ თემა-
 ტიკური სიახლოვისას გამოსახულებათა
 იკონოგრაფიული რედაქციები და შათი
 კომპოზიციური გადაწყვეტა კაპადოკი-

ნიკორწმინდა, ეკლესიის ფასადის რელიეფი. მხატვრობის ხანა: X ს.

კაქია ირის ამოღება.

ურსა და ქართულ მაგალითებში განსხვავებულია ერთმანეთისაგან სახელდობრ. ჯერის ამალება კაპადოკიის მონატულობაში ჩვეულებრივი რედაქციის მიხედვითაა გადმოცემული მედალონს მასში ჩაწერალი ჯერით არი ანგელოზი ამალლებს. ნიკორწმინდის, ასევე კაცხის უელიეფებზე მოცემულია ორიგინალური. საქართველოსათვის ტიპიური კომპოზიკია, რომელიც ოთხ ანგელოზს შეიცავს. არ არის მოცემული მედალონი. ქვარი პოსტამენტზე დგას. რთაქ ხაზი ესმება ვერტიკალურ ღერძს. რომელსაც ექვემდებარება ანგელოზთა ფიგურების განლაგება.

როგორც მოტანილი მაგალითები მოწმობს, საქართველოს X-XI სს-ის ეკლესიების სულბტურულ დეკორში გარკვეულად აისახა ქრისტიანული რელიგიური მსოფლმხედველობისათვის დამახასიათებელი ესქატოლოგიური წარმოდგენები.

ფართო გავრცელება განკითხვის

ღლის თემაზე შემდგომ ხანაში. XI ს-დან მოყოლებული. საქართველოს ეკლესიის მხატვრობაში ჰოვა

ადონდელ მაგალითს წარმოგვიდგენს სვანეთის ფერწერული სკოლის ნიმუში, სახელდობრ ადიში. მაჩლობლად მდებარე წმ გიორგის ეკლესიის მონატულობა. რომელიც XI ს-ის პირველ ნახევარშია შესრულებული ამ პატარა ეკლესიის მხატვრობის პროგრამა განკითხვის დღის მხოლოდ ცალკეულ ეპიზოდებს შეიცავს. კერძოდ კოდვილთა წამების სცენებს. რომლებიც თავისუფლად არის განლაგებული და სავლეთის ეკლესიის ლუნეტის არეზე. სარკმლის ირგვლივ. მხატვრობა ძლიერ დაზიანებულია. მაგრამ მაინც ხერხდება გამოსახულებათა გარჩევა.

სარკმლის მარჯვნივ წარმოდგენილ ქალს გველი შემოხვევია. ხოლო ეშმაკი მას თავს ესხმის დანით ხელში. ქვემოთ ვხედავთ ეშმაკს, რომელიც ორი შუბით ძირს დაცემულ კოდვილს გმირავს. ხოლო მარჯვნივ ეშმაკს ხელი ჩაუვლია და თავისკენ მიათრევს მოხუცებულ წვეროსან კაცს ზურგზე მოკიდებული ტომრით. დანარჩენ კოდვილთა შიშველი ფიგურებისაგან განსხვავებით იგი სამოსითაა წარმოდგენილი. ეშმაკები შედარებით პატარა ზომის მქონე ფერის შიშველი ფიგურებია. მათი სახეები ნაჩვენებია პროფილში. როგორც ეს საერთოდ დამახასიათებელია უარყოფითი პერსონაჟებისათვის შუასაუწყუნების ხელოვნებაში. მარჯვენა ეშმაკის თავზე გარჩევა აბურძგვნილი. თითქოს ყალყზე დამდგარი თმები კოცლად და მეტყველად გადმოსცემს ოსტატი ფიგურათა განსხვავებულ ექსპრესიულ პოზებსა და მოძრაობებს

ქოქოხეთში გველების მიერ კოდვილთა წვალების მოტივი განკითხვის დღის კომპოზიციებში ბშირად გვხვდება ადონდელ მაგალითად შეიძლება მოვიტანოთ ზემოთ დასაზღვრებული ილიანლი კილისეს მონატულობა კაპადოკიაში (IX-X სს.). სადაც ქოქოხეთში გამოსახულია ოთხი ქალი სხეულზე შემოხვეული გველებით თანმძღვები წარწერები განმარტავს. თუ რა კოდ

ვებისათვის განიცდიან ისინი წამებას ერთ-ერთ ცოდვილს ორი გველი პირზე ებენს, რაც სასჯელია კილისწამებისათვის. ალბათ სასჯელი იმავე ცოდვისათვის გადმოცემული უნდა იყოს ადიშის მობატულობის ქალის ფიგურაში, რომელსაც გველი სახეზე ებენს; ხოლო ტომრიანი ეაკი შეიძლება ძუნწის განსახიერებად მივიჩნიოთ.

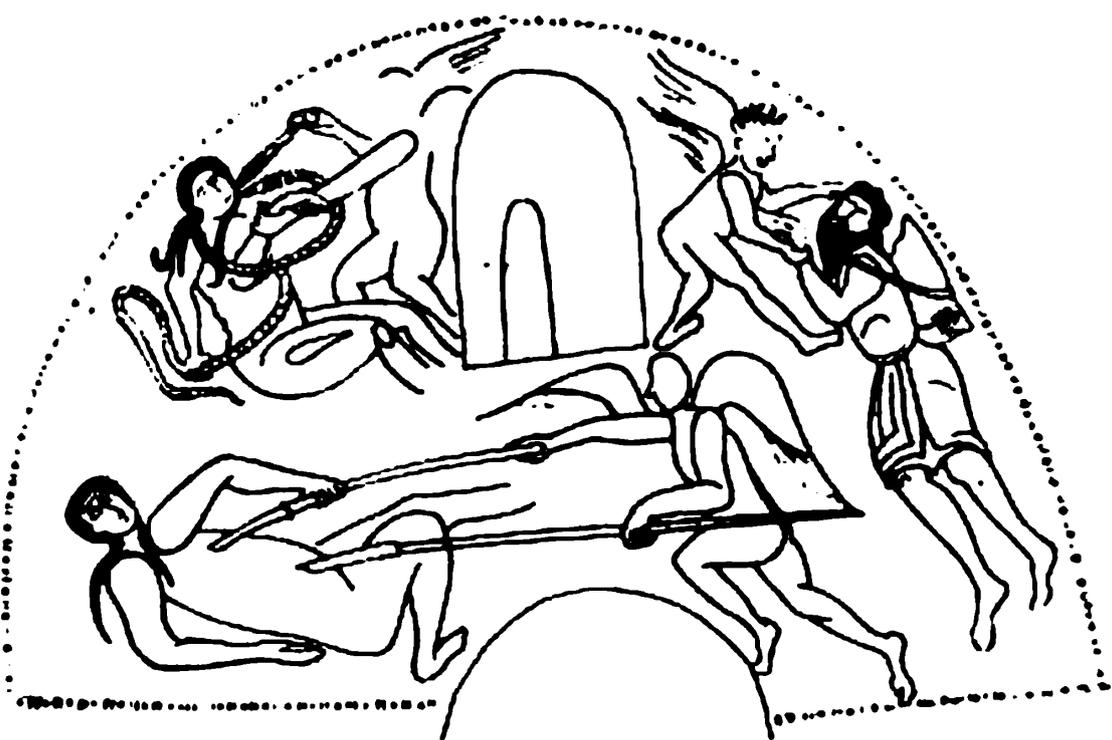
ცოდვილთა დასჯის სცენებს უშუალო შინაარსობრივი კავშირი აქვს მათ პირისპირ საკურთხეველის კონქში წარმოდგენილ ვედრებასთან, რომელიც გამოხატავს ადამიანთა მოდგმისათვის ღვთისმშობლისა და იოანე ნათლისმცემლის ქრისტეს წინაშე კომპოზიციის და შეამდგომლობის იდეას და ჩვეულებრივ განკითხვის დღის კომპოზიციის ძირითად ბირთვის შეადგენს.

ადიშის ეკლესიის დარბაზის კამარა და კედლების ზედა ნაწილი უჭირავს ცხენოსან მეომარ წმინდანთა დიდი ზომის ფიგურებს, რომელთა მოძრაობა საკურთხეველისაკენაა მიმართული; წმ. გიორგი, რომელიც ურჩულო მეფე დიოკლეტიანეს გმირავს, გამოსახულია სამხრეთის მხარეს, ხოლო გველეშაპის დამთრგუნავი წმ. თევდორე — ჩრდილოეთის მხარეს. უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს გამოსახულებანი, ისევე როგორც

ქოისუბნის რელიეფებში, გაახრებელი იყვნენ ბოროტზე გამარჯვებისა და ცოდვებისათვის დასჯის საერთო კონტექსტში. ადიშის მობატულობაში გამარჯვების, ტრიუმფის იდეა განსაკუთრებით ძლიერად ელერს, რადგანაც მეომარ წმინდანთა თაეთან გამოსახული არიან ანგელოზები, რომლებიც მათ ხოტბას ასხამენ.

ზემო სვანეთის ამ ეკლესიის მობატულობის ლაკონიური პროგრამა ადგილობრივ ტრადიციას მისდევს (ვედრების გამოსახვა საკურთხეველში, წმ. მეომართა, მათ შორის ეკლესიის პატრონის წმ. გიორგის განსაკუთრებულ აქცენტირება). მაგრამ, ამასთანავე, იგი უნიკალურია წარმოდგენილ გამოსახულებათა ერთმანეთთან შეთავსების თვალსაზრისით. ეს შეეხება განკითხვის დღის ეპიზოდებს, რომლებიც ჩვეულებრივ არ შედის ზემო სვანეთის მობატულობათა პროგრამაში. ადიშის გარდა, განკითხვის დღე წარმოდგენილია აგრეთვე ვიბიანის (უშგულა) ღვთისმშობლის ეკლესიის დასავლეთ მინაშენის XII ს-ის მობატულობაში. სადაც შემორჩენილია მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები. მათ შორის ქრისტე მოსამართლის სახე, მენაღარე ანგელოზები

ადიში წმ. გიორგის ეკლესია დასავლეთი კედლის მობატულობის სქემა

აღმშ. წ. კორგის ეკლესია. წ. კორგა

ადიშის XI ს-ის მოხატულობაში. ასევე როგორც ჭოისუბნის უფრო ადრეულ რელიეფებში, განკითხვის დღის მხოლოდ ცალკეული ეპიზოდებია მოკემული. მაგრამ ჭოისუბნის რელიეფების ოსტატისაგან განსხვავებით ადიშის მხატვარი არ ირჩევს ამ თემის საკვანძო მომენტებს. მას იზიდავს დიდაქტიური ასიათის ეპიზოდების გამოსახვა, რომლებიც თვალნათლივ გადმოსცემს კოდვილთა დასჯას და ამრიგად უშუალო კავშირშია ყოველგვარ ცნობრებასთან.

საქართველოში ამავე პერიოდში უკვე ცნობილი იყო განკითხვის დღის სრული რელაქცია, რომელიც სხვადასხვა სცენასა და ეპიზოდს აერთიანებს. ამას მოწმობს უდაბნოს მონასტრის მთავარი ეკლესიის XI ს.-ს დასაწყისის მოხატულობა, რომელიც გარეჯის ფერწერულ სკოლას განეკუთვნება. მოხატულობის მთლიანი იკონოგრაფიული პროგრამა, რომელიც, ჩვეულებრივ, საფელო დღესასწაულთა კიკლს შეიცავს, სრულდება ამ კომპოზიციით, რომელსაც კლდეში ნაყვეთი ეკლესიის დასავლეთის კედელი უჭირავს. განკითხვის დღის გამოსახვა ეკლესიის დასავ-

ლეთ ნაწილში შემდგომ ხანაში საქართველოს მონუმენტური მხატვრობისათვის კი ტრადიციული გახდება

გარეჯის მოხატულობის ფრაგმენტულობის მიუხედავად, შეიძლება დაეასკვნათ, რომ აქ წარმოდგენილი იყო განკითხვის დღის სავსებით ჩამოყალიბებული იკონოგრაფიული რელაქცია. რომელიც ამ მრავალი ეპიზოდის შემკველი კომპოზიციის ყველა ძირითად ნაწილს შეიცავს; შემონახულია ვედრების კომპოზიციის გვერდით მსხდომ პოტიქელთა ჩგუფები, კეცხლის მღიწარე, რომელიც მაკხოვრის საყდრიდან შარცხნივ, ქოქობეთისაკენ მიედინება. ქოქობეთში წარმოდგენილია კოდვილია წამების სცენები და სატანას გამოსახულება.

განკითხვის დღის გამოსახულებათაგან მომდევნო ხანის კედლის მხატვრობის ძეგლებში, როგორცაა ატენის (XI ს-ის 80-იანი წლები), იკვის (XII ს.), განსაკუთრებით კი ბეთანიის, ტიმოთესუბნის (XIII ს.) მოხატულობანი, უდაბნოს კომპოზიცია მხოლოდ გადაწყვეტის გარკვეული ლაქონიურობით გამოირჩევა.

ზემოთ მოტანილი ქართული ძეგლები ავსებენ განკითხვის დღის საერთო სურათს აღმოსავლეთქრისტიანულ ხელოვნებაში, ამ იკონოგრაფიული თემის განვითარების ადრეულ ეტაპზე.

თიკითადი ლიტერატურა

1. გ. ბოქორიძე, რუმის ისტორიული ძეგლები, საქართველოს მუზეუმის მოამბე, ტ. VIII, ტფილისი, 1935
2. P. Шмерлинг, Малые формы в архитектуре средневековой Грузии, Тбилиси 1962.
3. B. Brenk, Tradition und Neuerung in der christlichen Kunst des ersten Jahrtausends, Wien, 1956.
4. N et M. Thierry, Nouvelles eglises rupestres de Cappadoce, Paris, 1963
5. N Thierry, Haut moyen-age de Cappadoce, Paris, 1961